

**ВЕСТНИК „ЛИТЕРАТУРЕН ГЛАС” (1928-1944)
НА ДИМИТЪР БОРИСОВ МИТОВ В КОНТЕКСТА
НА ЦИВИЛИЗАЦИОННАТА ИСТОРИЯ**

доц. д-р Гергана Начева
Бургаски свободен университет

**NEWSPAPER „LITERARY VOICE” (1928-1944)
OF DIMITAR BORISOV MITOV IN THE CONTEXT
OF CIVILIZATIONAL HISTORY**

Assoc. Prof. Gergana Nacheva, PhD
Burgas Free University

***Abstract:** The text represents an edition with a strong European profile – reflection of the dynamic urban processes in the 30s and 40s of the 20th century, which expresses the cultural policy of the French Cultural Institute in Bulgaria through the intellectual presence of its chief editor Dimitar Borisov Mitov.*

***Key words:** literary weekly; Francophony; urban civilization culture; newspaper „Razvigor”; newspaper „Literary voice”*

Да се пише за вестник „Литературен глас”, започнал своето начало от 16.IX.1928 г. и спрял на 29.III.1944., едно шестнадесетгодишно издание с емблематичния му редактор Димитър Борисов Митов, или както ще го нарекат студентите му от ВИТИЗ – „Дъба”, е интелектуално приключение. Днес, почти 90 години от неговото основаване, той продължава да е предизвикателство за съвременните му интерпретатори. А да бъде разглеждан в неговите дълбоки аналитични разрези, най-удачно е тази процедура да се извърши през цивилизационния дискурс.

В потока разноречиви оценки – от пълното му утвърждаване до твърдението, че критерият му „понякога не е особено висок”, се изправяме пред опасността да се приплъзнем покрай истинския му смисъл и национално отговорен културологичен проект. От съвременна позиция едва ли можем да преценим колко актуални проблеми поставя в „Литературен глас”, излязъл изпод мантията на литературния лист „Развигор” (1921-1927-1937), край който се формира тежката интелектуална четворка – Ал.Балабанов, Е.Пелин, Т.Боров и Д.Б.Митов.

Изненадани сме от симетриите вчера/днес, очертани в ситуативния контекст. „Развигор” диалогира с българския мозъчен потенциал – младите поколения, отправени се към нови пътища, но далеч от Родината. В това ни подпомага историческия ретроспектив, към който ни връщат думите на изтъкнатия дипломат, философ и общественик Стефан Попов, който мисли създаването на Софийския университет (1879) „по немски образец и един вид съзнателно изравняване със Запада”. Не случайно Попов цитира един от строителите на модерната ни култура проф. Ив. Шишманов с критичната му оценка към тогавашната българска интелигенция:

„Нашите младежи – писа той, – които отиват да следват в чужбина, губят корените си в националната почва именно в най-важния момент на духовното им развитие. Как може да се иска от тези присадени на чужда почва и изложени на всички възможни влияния същества да запазят своя тип и да се развият хармонично и в съзвучие с вътрешните закони на народния дух? България се нуждае от хомогенна, възпитана върху национална почва интелигенция.” (Попов, 1994, с.75)

Културтрегерът формулира актуален проблем с развиваща се във времето проективност: „да станем европейци, бидейки българи”. Това означава да се акцентира не върху народа, а върху нацията за формиране на национален дух, за функцията на езика или както още по-точно го определя скандалният и ексцентричен професор по класическа филология Ал. Балабанов „За собствена култура, а не за притежание” (Попов, 1994, с.75). Културната архитектура е един труден, мъчителен и противоречив процес, изискващ промяна на манталитети, нагласи, строшаване на определени стереотипи и предразсъдъци в онова периферно европейско пространство – Балканите.

Две големи фигури се очертават върху културната панорама на България, които конструират програмата на европейския проект в една сложна обстановка между двете Световни войни – Балабанов със своя „Развигор” и неговия последователен ученик – Д.Б.Митов с „Литературен глас”. Успокоени на пръв поглед, десетилетията след Първата световна война крият много подводни камъни, национални комплекси, компенсаторни възделения, духовни фрустрации. Това са години на урбанизъм, технологично израстване, институционален развой, разцвет на градската цивилизационна култура, и не на последно място – далечният тътен за нов световен конфликт.

Първото, което впечатлява в каузата на Балабанов и Митов, е усещането за времевост, за приемствеността на интелектуалните идеи и това се илюстрира в статията „Александър Балабанов като литературен критик” от Д.Б.Митов („Литературен глас”, г. VI, бр.218, 1934 / 21.1.) Прехвърляйки върховете на времето, пренебрегнал демагогии и идеологии, той очертава профила на бъдещия литературен историк на съвременната българска литература, въобразен като „човек на едрите свободни мисли ... когато ще пристъпи към днешния литературен момент, предполагаме, че ще се заеме с него, както подобава на добросъвестен ерудит, влюбен не само в личните слова, а преди всичко в материята, която изследва. И понеже този литературен историк най-после ще бъде възпитан в духа на европейската традиция, ще порови доста в пожелателите страници на стари вестници. Там са пръснати от трийсет години насам едрите и дълбоки мисли на Ал.Балабанов върху съвременната българска литература. И, уверени сме, тоя истински литературен историк ще построи въз основа на тия мисли и анализи своето изследване върху днешния момент от нашата литература, които изживяваме в такива резки борби и главно в такова упорито, макар и безсилно преследване на единствения български литературен критик Ал.Балабанов, който някога имаше само един равен – Симеон Радев”.

Можем да възприемем този текст като апология към учителя, ако не бяха дълбоките и горчиви размисли върху периферността на българската култура и нейната издренялост: „Ако България беше наистина Европа – прави уговорката Митов – то делото на Балабанов би било издадено в томове, тъй както са критиките на Сент Бъов, Анатол Франс, Пол Суде.” Желанието на редактора е не да изравнява по значимост българските интелектуалци с големите имена на Запада, нито изкушенията му по модерната импресионистична критика, колкото към една свобода на мисленето и изразяването, пламенно заклеймяващ догматизма с увереността, че „критиката е изкуство”.

В бр.1 на „Литературен глас“ /1928 г./ Митов публикува уводната статия „На свобода“. Свободата е големият идеал, към който се стреми всеки труженик на перото и останалите изкуства – ще обобщи късният му изследовател Дженю Василев. (Василев, 1988, с.102) Голямата заслуга на двамата културни строители е, че се превръщат във водачи на младежта и мисионери на „Новия дух“. Удивителни са усилията на университетския преподавател Ал.Балабанов да направи от студентите истински творчески индивидуалности – известно е дружеството му „Бяло море“ /1914/, чиито сбирки се провеждат в истински бохемски топоси – планински хижи, кръчми и кафенета. От този кръг излизат творци като Тодор Боров, Д.Б.Митов и Калина Малина.

Цяла литературна митология се завихря около първия литературен седмичник „Развигор“, за който Балабанов твърди, че е първия в Европа, а Дженю Василев изрежда в потвърждение няколко чужди печатни органа – „Српски книжевни гласник“, „Прагер пресе“, а две години по-късно в Париж излиза „Нувел литерер“.(Василев, 1988, с.105) Бързината на времето и техническата динамика отхвърлят литературното списание с неговата времева протяжност и избират вестника с бързината на реакцията му. Нервът на времето се проецира върху печата и читателските публики. В статията си „Фрази за простаците“, излязла в „Развигор“ г.1, бр.16, 1921, Балабанов се самоцитира чрез статията „Нашите задачи“. Бързината на комуникацията, според него налага на читателската аудитория „веднага да се дава отговор на литературните й съмнения и въпроси. Нали виждате, тези въпроси не я оставят да спи – ако не всеки ден, то поне веднъж в седмицата й дайте литературна информация, новини от цял свят и интриги от нашенско – литературен „последен час“. Настрана господата с вашите сборници и списания – отстъпете, дайте път на тържественото шествие на най-новото изобретение на времето – на литературния вестник.“ Не трябва да се изненадваме, че Балабанов живее със самочувствието, че „Развигор“ е първият литературен вестник в Европа, и ако първото може да се оспори, никой днес не може да отрече, че „Развигор“ носи бързината и динамиката на европейската преса, че реагира светкавично на всяко литературно явление и случване в европейския културен живот.

Между вестниците „Литературен глас“ и „Развигор“ съществува неразривна връзка и това е каузата на европеизма. Симптоматичен е фактът, че идеята за възникването на „Литературен глас“ се ражда в Париж. Съпругата на Д.Б.Митов, писателката Калина Малина сочи като неин инициатор проф.Асен Златаров, който през 1926 г. изрича фразата: „Колко хубав вестник беше „Развигор“. Колко хубаво би било да се продължи делото на „Развигор“! „И изведнъж Митов каза твърдо: Може би тая работа ще стане. А после добави: Аз съм без работа, библиотекарството няма да ми попречи, мога да поема редактирането на един вестник от типа на „Развигор““. (Ганчева, 1982, с.56)

По това време Митов е на служба в Алианс Франсез, чийто директор Жорж Ато е спонсориал вестника. В едно интервю неговият сътрудник Божидар Божилов свидетелства, че Митов е поддържал кореспонденция с авторитетното френско издателство „Галимар“, както и със списание „Тетрадки“ /Cahiers/ и с едно списание на сюрреалистичния кръг около Пол Елюар. Според него „Литературен глас“ синхронизирал българския литературен и културен живот с европейския и е истински популяризатор на френската култура в България. (електр.публ.)

Друг сътрудник на вестника – изкуствоведа и есеист Кирил Кръстев определя вестника по-скоро като конюнктурен, без физиономия, „без да се ангажира с определена политическа и естетическа програма“ (Кръстев, 1988, с.174). Еклектиката не пречи изданието да събере около себе си няколко поколения писатели и литературни

критици, като се започне от професорските присъствия – Балабанов, М. Арнаудов, А. Николов, С. Казанджиев, П. Петков и се премине през Н. Мавродиев, Л. Стоянов, А. Протич, Г. Цанев, Г. Константинов, П. Динеков, Т. Боров, Й. Ковачев, П. Карчев, Н. Данчов, Ат. Илиев, П. Горянски, А. Страшимиров, Т. Траянов, В. Пундев, Е. Попдимитров, К. Константинов, К. Григоров, К. Кръстев, Я. Язова, Н. Доспевска и се стигне до модерните от поколението на 40-те години – Ханчев, Ралин, Б. Божилов и други.

Артистичният дух на „Литературен глас” е в известната небрежност към академичния изказ, изящната фраза, менторския тон, той носи игривия френски дух чрез стила, с който се списва вестника /Д.Б. Митов специализира история на западноевропейската литература в Сорбоната и Колеж дьо Франс/. Може би затова той налага импресионистичната критика, салонната рубрика „Един час при...”, започната от Хр. Бръзицов и продължена от К. Георгиев, но най-вече с присъствието на А. Балабанов, когото К. Кръстев определя като „Хомо луденс”. Времето на 40-те години дава превес на грозното, пошлото и уличното, артистичната небрежност и разпуснатост са присъщи на градската култура, както и желанието на литературата и изкуството да се еманципират чрез издания, творчески формации и поколенчески комплекси.

Не напразно една от най-оригиналните рубрики във вестника – „Страницата на младите”, която излиза в третата годишнина, рязко изпъква сред другите – „Книги и хора”, „Между книгите и списанията”, „Музикален живот”, „Театър”, „Нашата анкета”, „Един час при...” и други. От 1939 г. тя се завежда от бъдещия емблематичен поет В. Ханчев, оставил както съвършена лирика, така и преводи на Жак Превър от френски.

Физиономичното в това поле на вестника е фокусирането на редактора и медията върху младите творци, заявено в програмната статия „На свобода”. Ето и цитат от нея: „Нови сокове бликат в българското племе, нека напрегнем всички сили, за да подкрепим делото на духа /.../ От младите се иска много, всички надежди са обърнати към тях.” Вестникът се обръща към творческата младеж с думите: „Онова, което е ценно, което показва щастливо развитие занаят, ще бъде разумно подкрепено.” (Василев, 1988, с. 113)

Европейският профил на вестника е до голяма степен заслуга на задграничните му кореспонденти: Ами Бакалов /Париж/, Милко Ралчев /Италия/, Николай Фол /Берлин/, Самуил Стрезов /Аржентина/, Йордан Стратиев /Букурещ/, Виктор Шаренков /САЩ/, Катя Берберова /Прага/. В рубриката „Хроника” са поместени актуални новини от културния живот в света: „В нашия печат нямаше тогава трибуна, която така системно и коректно да разказва факти и събития из културния живот в близки и далечни страни” – твърди един от коментаторите на вестника. (Василев, 1988, с. 110) След третата годишнина Д.Б. Митов разкрива рубрика „Културно движение в чужбина” и успява да превърне медийното поле в културна панорама, придавайки космополитичен формат на вестника. Такива мисли внушават и рубриците „Културна седмица”, реферираща седмичния културен пейзаж, и „От сряда до сряда”, остро полемична рубрика с често преобладаващ жанр – памфлета.

Интелектуалното кредо на Д.Б. Митов е обръщането му към литературния потъмък, изследващ в бъдещето вестника. Установява се интересен диалог между бъдещ и настоящ литературовед. Предупреждението е „1. Че сътрудници и редактори са вървели по пътя на българската литература и че никога не са спирани по този път; напротив, „Литературен глас” е бил най-бойка трибуна срещу всички, които са плащали данък на упадъчните теории и отвличен естетизъм. 2. Че „Литературен глас” е

бил винаги здрава опора на много наши писатели и учени, чиито творчески търсения са се изяснявали на страниците му. /.../ В художественото творчество и в научната мисъл има само едно приятелство: с истинската поезия и с независимата научна мисъл.” (Василев, 1988, с.143-144)

Не можем да говорим за в. „Литературен глас” и да не изтъкнем факта, че той се превръща в популяризатор на една екзотична тема, посрещната с интерес от българската публика в 30-те години на XX-и век – темата за далечната Южна Америка. Нейният първооткривател Борис Шивачев започва на страниците на „Развигор” /1927-1928/ да представя испански и латиноамерикански автори /Е.Спронседа, Тамайо, Хосе Мармол и др./, а през 1931г./бр.9/ на страниците на „Литературен глас” Д.Б.Митов представя модернистичния му роман „Изобретателят”, А.Балабанов в бр.142 от 1932 г. пише статията „За Борис Шивачев и младите”, П.Динеков рецензира модерния репортажен пътепис „Писма от Южна Америка” /бр.160 от 1932 г./ В бр.44 от 13.X.1929 г. Шивачев публикува свой превод на откъс от романа на задграничния кореспондент С.Стрезов „Анга”, озаглавен „Български роман на испански”. Първото издание на „Писма от Южна Америка” излиза с предговор на Д.Б.Митов, който за пръв път го сравнява с Джек Лондон (Митов, Д., 1946, с.70)

„Литературен глас” и Шивачев са обвързани по необикновен начин. Повален от страшната болест, в гипсово корито, „прикованият скитник” Шивачев диктува на майка си и брат си американските писма, които излизат по страниците на вестника и предизвикват огромен интерес, донасят му литературна популярност, а това са последните отгласи от живота на космополита Борис Шивачев. По повод честването на две години от трагичната му гибел, Л.Г.Шопов публикува статия под заглавие „Българският Джек Лондон” /Лит. глас, бр.230, 1934/. Пак по същия повод С.Стрезов изпраща от Аржентина статия за вестника „Писмо от Южна Америка” /бр.158 от 5.VI.1932 г./

Темата за ибероиспанските култури продължава да се разисква по страниците на вестника – В.Ханчев дебютира с модернистичната си поема „Испания на кръст”, а по-късно публикува и стихотворението „Поколение”. Стихосбирката на Б.Райнов „Стихове” е представена от Т.Павлов /Ф.Грозданов, бр.510 от 1941г./, а в рубриката „От сряда до сряда” А.Герков помества есеистичната работа „Да живеят черупките” /бр.569 от 1942 г./

Младият и неизвестен писател Д.Димов публикува първите си разкази „Севастопол, 1913” /бр.476 от 15.V.1940г./ и „Карнавал” /бр.453 от 18.II.1942 г./ Първи стъпки тук правят Е.Станев, П.Динеков, К.Григоров, Й.Петров, С.Каракостов, В.Йосифов, В.Иванов, Р.Ралин, Н.Стефанова, П.Горянски и В.Каратеодоров.

В спомените си Н.Доспевска, съпруга на Д.Димов и една от преводачките на вестника, разказва впечатленията си от първата рецензия на Мария Кинкел за романа на Димов „Поручик Бенц”, озаглавена „Поручик Бенц, роман от Д.Димов” /бр.421 от 1939 г./ Това става повод за среща със странния автор, а по-късно ще стане и негова съпруга. Доспевска повдига един важен проблем – за това, че вестникът е някак маргинализиран в историята на българската литературна периодика: „И просто не мога да си обясня защо немалко наши писатели и поети, които тогава изобщо мъчно щяха да си пробият път, ако не беше този седмичник, сега, когато са вече широкоизвестни, получили признанието на критици и на читатели, не отдават заслуженото на „Литературен глас” и на неговия главен редактор.” (Доспевска, 1985, с.98-99)

Дълбок демократ по убеждения, Митов е наблюдавал интелектуалния живот и на Изток, и на Запад, представял е френската, руската и световната литература и кул-

тура. До имената на Толстой, Достоевски, М.Горки, Ф.Гладков, А.Безименски, Л.Леонов, А.Толстой, Б.Пильняк, М.Зошченко, М.Шолохов, Вс.Иванов, Д.Фурманов, В.Катаев, И.Бабел, Л.Сейфулина, С.Есенин, П.Серафимович, О.Фьорш, И.Еренбург, той нарежда Лесинг, Гьоте, Шилер, Хайне, Т.и Х.Ман, А.Шнитцлер, Б.Спиноза, Ж.Дюамел, У.Скот, Л.Фойербах, С.Цвайг, А.Барбюс, П.Моран, М.Декобра, Ф.Карко, С.Лагерльоф, Я.Васерман, Г.Хауптман, Г.Делледа.

Вестникът излиза със специални юбилейни броеве в чест на Л.Толстой, Достоевски, А.П.Чехов. Майстор на литературния портрет, Митов оставя незабравими текстове за Чаадаев, Хомяков, Чернишевски, Белински, Добролюбов, Херцен, Писарев. В бр.373/4 от 1937 г. на „Литературен глас“ той публикува статията си „Франция, България и славянството“, изданието има преди всичко европейска ориентация, макар в определени моменти да се забелязват русофилски уклони / статията на С.Чилингиров „Какво са дали русите на България?“, бр.448, 1939/.

Естетическите сблъсъци и полемики със „Златорог“ не пречат в рубриката „Един час при...“ да се помести интервю с Вл.Василев, който е сътрудничил на вестника, но след ожесточаване на споровете, прекратява това.

Другата траектория, където се извяват Митов и вестника, е театралният живот. Докато учи в Париж, Митов наблюдава световните театрални прояви, и както сам признава: „от класическите „Комеди Франсез“ до най-модерните сцени на Питоеви, Дюлен и Бати“. В бр.1 от 1928 г. той открива вестника с гневната статия „Авантюристи и пр.“, в която пледира за прилагане към театъра на висок естетически критерий, за разлика от киното. Нападките му са насочени срещу Народния театър, посочвайки че задачата му е да привлече добра публика с духовни интереси, да изгражда достоен класически репертоар от световната драматургия, а не да се снижава до цирка и кинематографията.

Вестникът демонстрира цяла портретна галерия на актьори и режисьори – Г.Стаматов, П.Герганова, Н.Балабанов, Н.Икономов, О.Кирчева, С.Бъчваров, Ц.Кандов, поместени в рубриката „Театрален живот“, както и в по-късната – „Народен театър“, където се рецензира целия театрален репертоар през сезона. В рецензията си на постановките на „Вилхелм Тел“ и на „Бедността не е порок“ /1928 г.от З.И./ Митов напада авангарда и Т.Маринети, като застъпва тезата, че Народният театър не е място за експерименти, нито за капризи, а е институт за изкуство.

В по-късна възраст Митов е основател на Театралния институт, създава учебната програма и плана за обучение, съдейства за преименуването му на ВИТИЗ и става негов ректор.

Изобразителното изкуство се представя от художествения критик С.Митов – брат на главния редактор – който открива за българската публика художника В.Стоилов, а също така и модерниста Б.Обрешков. Изкуствоведски статии пишат също Н.Фол и Н.Мавродинов. Помества се репродукции на К.Мьоние, Фр.Хале, С.Ботичели, Й.Дьолакром, Фр.Гойя и на българските художници И.Бешков, В.Стефанов, Д.Узунов, И.Христов и Н.Балкански. Рубриката „Музикална критика“ се води от И.Камбуров и А.Стоянов, а Д.Христов помества свои анализи по жанра.

В цивилизационната история на България са малко интелектуалните фамилии, а Д.Б.Митов принадлежи към квалифицираната от К.Кръстев „Династия Митовци от Стара Загора“, който определя феномена като „енергично родово предприятие за творческа и обществена изява“. (Кръстев, 1988, с.172) За първи път с европейски нагласи Кръстев се опитва да очертае онази част от българската интелигенция, която радикално променя облика в културната периферия: „Всички са учили в чужбина и носят по своему европейски заряд“.

Той припомня за академик А.Митов, академик, основал заедно с И.Мърквичка Рисувалното училище в София, преподавател по история на изкуството, брат му, Г.С.Митов, италиански възпитаник от школата на Джакомо Гроссо, чийто почерк напомня Веласкес, Рубенс, Ван Дайк. Третият брат, Б.А.Митов е учител-естественик, чиито учебници се сочат като връх в методиката. Синът на проф.А.Митов – Борис Митов, учил в Париж, е академичен портретист, преподавател в Художествената академия. Синовете на учителя-биолог са Д.Б.Митов и художествения критик Стефан Митов, по думите на Кръстев „les enfants terribles” /ужасни деца – фр./, като има предвид безцеремонната им свобода, едрият ръст, рошавите коси, изобщо техният скандален артистизъм /смехът на Д.Б.Митов е определян като „хомеричен”/ (Кръстев, 1988, с.172-173)

Общественикът Митов е професионален журналист, работил в Дирекцията по печата, библиотекар в Алианс Франсез, където преподава петнайсет години, редактор в издателство „Иван Г.Игнатов и синове”, където завежда прочутата библиотека „Бисери от знаменити романи на всемирната литература”, а също и редактор на „Литературни новини”, вестник на издателството. Работи като редактор и в издателство „Хемус”, секционен председател в Българо-съветското дружество /1934/, член на Комитета за защита на евреите, професор във Висшия театрален институт след 1944 г., автор на История на западноевропейската литература.

Според К.Кръстев, по апломб е социалдемократ, но днес това е много проблематично като обяснение. Въпросът, който си задаваме е: „Защо „Литературен глас” спира на 9.IX.1944г.?” Може ли подобен орган, прокламиращ свободната творческа изява, да просъществува в политическата обстановка, създадена в страната по това време...

На предложението на един от бившите си сътрудници – Б.Божилков – да подновят издаването му, той отговаря: „кой ще ти разреши, как ще ти разрешат да издаваш...що ще ги настройваме срещу нас. Аз съм си добре като ректор... Недей да спориш с тези, които са на власт. Винаги ще пострадаш.” (електр.публ.)

Тоталитарната власт и Митов не са гледали в една и съща посока. Последният том от „История на западноевропейската литература” излиза с голямо закъснение, книгата „Театрални вечери” има същата съдба. В една анкета съпругата му изповядва: „Трябва да Ви призная, че Митов беше огорчен, задето постепенно го отстраняваха от литературните среди. Но той беше от онези, които към всяка работа пристъпваха с цялата си душа, и Вие знаете какво направи той за театралното дело у нас.” (Ганчева,1982, с.63)

В цивилизационната ни история вестникът на Д.Б.Митов „Литературен глас” ни препраща към времето на 30-те и 40-те години на ХХ-и век, оставаме с усещането, че сме зрители в културологична галерия, в която, разхождайки се, виждаме една далечна, възхитително свободна България, искряща от бохемски присъствия, артистични жестове, но запътена с увереност към Европа.

Литература:

1. Василев, Дж. Димитър Б.Митов Литературно-критически очерк. С., 1988
2. Ганчева, Б. Калина Малина Литературни анкети. С., 1982
3. Доспевска, Н. Познатият и непознат Димитър Димов. С., 1985
4. Кръстев, К. Спомени за културния живот между двете Световни войни. С., 1988
5. Митов, Д. Очерки и критики. С., 1946
6. Попов, С. Българската идея. С., 1994
7. <http://www.ahmaria.eu/broeve/broj-6/bozhidar-bozhilov-az-byah-redaktor-urednik-na-v-literaturen-glas/>